

Demográfia

76/2017

Az örök fiatalság titkát évezredek óta keresi az emberiség, de mi történne, ha valóban megtalálnánk az öregedés ellenszerét?

Peter Ray Allison: Eternal Youth Has Been a Human Preoccupation for Millennia. But What Would Happen If We Could Actually Halt the Ageing Process?

BBC, 2017. október 2.

URL: <http://www.bbc.com/future/story/20170928-anti-ageing-is-it-possible-and-would-we-want-it>

Az Amerikai Egyesült Államokban az 1850-es években a születéskor várható élettartam mindössze negyven év volt. Napjainkban egy átlagos amerikai akár a 78 éves kort is elérheti. Az ember mindig is vágyott a halhatatlanságra, az örök életre, és a jelenlegi orvosi kutatások is az élet további meghosszabbításával kecsegtetnek minket. Mégis, milyen következményekkel járna ez az agyénre és a társadalomra nézve?

Egyes filmek, mint például a *Logan futása* által felvázolt komor jövőben drasztikus intézkedéseket kellene hozni ahhoz, hogy kordában tartsák a túlsúlyt világot, és óvják a szűkös erőforrásokat. A szigorú népességszabályozás azonban nem pusztán fantazmagória. Kínában az 1970-es évekig a túl gyorsan növekvő népesség miatt családonként csak egy gyermek születését engedélyezték.

Úgy gondolhatnánk, hogy a hosszabb élet egyenes következménye a népesség növekedése, de a valóság egészen más. A népesség növekedését a születési arány határozza meg, nem pedig az élettartam – véli Jane Falkingham, a Southamphoni Egyetem professzora.

Számos próbálkozás folyik azért, hogy az áhított örök élet elérhető legyen, de mint ahogyan minden másnak, vannak ennek támogatói és ellenzői is. Napjainkban már léteznek olyan kezelések, amelyek nemcsak védenek az öregedés folyamatától, hanem vissza is fordítják azt. Egy német orvos, bizonyos Andreas Libavius 1615-ben a vérátömlesztés fiatalító hatását kutatta oly módon, hogy idős emberek vérével fiatalokéval pótolta. Egy 2015-ben, egereken végzett kísérlet igazolta Libavius feltevését, a fiatal donorok vérát-

TARTALOMJEGYZÉK

Demográfia	1
Társadalom	18
Gazdaság	26
Általános kérdések	47

ömlesztése pozitívan befolyásolta az idősebb emberek egészségi állapotát.

Az öregedés megállítása azonban komoly morális kételyeket vet fel. Amennyiben a módszerek nyilvánossá válnának, tovább erősödne a társadalmi egyenlőtlenség, hiszen az emberek egy része férne csak hozzá a „fiatalító” kezelésekhez – mondja Falkingham.

Mások másként vélekednek. Az öregedés negatív hatásainak csökkentését kutató és célzó, kaliforniai székhelyű SENS (Strategies for Engineered Negligible Senescence) Alapítvány és Program alapító professzora, Aubrey de Grey szerint az emberi élettartam belátható időn belül elérheti akár az ezer évet is. Nem biztos azonban, hogy ez osztatlan sikert aratna. Falkingham szerint a komoly betegséggel küzdő egyéneknek csak szenvedés lenne a hosszú élet. Sokkal fontosabb egészségesen élni. A jelenlegi orvosi kutatásoknak is inkább az a célja, hogy az egészséges életet hosszabbítsák meg a betegségek késleltetésével.

Egy lényeges kérdésben azonban minden kutató egyetért: bármilyen messzire jut is el a tudomány az öregedés felszámolásában vagy késleltetésében, ennek etikai, morális, kulturális és szociológiai vonatát körültekintően meg kell vizsgálni.

Az emberi létezés része, hogy életünk véges. Sokkal célravezetőbb, ha mindent megteszünk annak érdekében, hogy ez az élet minél egészségesebben teljen el – záródik a tanulmány Sarah Harpernek, az Oxfordi Egyetem gerontológus professzorának szavaival.

TÁRGYSZAVAK: élettartam, népességnövekedés, öregedés, egészséges élet, orvosi kutatások, SENS Alapítvány

KÁLMÁN RITA

77/2017

A bevándorlók leszármazottainak termékenysége a gyermekek születési rendje szerint néhány európai országban

Hill Kulu – Tina Hannemann – Ariane Pailh – Karel Neels – Sandra Krapf – Amparo González-Ferrer – Gunnar Andersson: Fertility by Birth Order Among the Descendants of Immigrants in Selected European Countries *Population and Development Review*, 2017. 1. sz. 31–60. p. DOI: [10.1111/padr.12037](https://doi.org/10.1111/padr.12037)

Az európai lakosságon belül folyamatosan növekszik a bevándorlók és leszármazottaik aránya. Míg a XX. század második felében a legtöbb bevándorló Észak- és Nyugat-Európába érkezett, addig századunk első évtizedében a dél-európai államok is jelentős mértékű bevándorló népességgel kénytelenek szembenézni. Napjainkban az észak- és nyugat-európai államok lakosságának egynegyedét-egyötödét a bevándorolt népesség, illetve leszármazottaik teszik ki. Ennek következtében érthető, hogy nagyobb hatással is vannak az európai demográfiai, társadalmi és kulturális jellemzők és folyamatok alakítására, mint korábban bármikor.

Ismertek a bevándorlók életének különböző aspektusait (állampolgárság, munkavállalás, képzettség) érintő szerteágazó és mélyreható vizsgálatok, ahogyan az etnikai kisebbségek termékenységének feltérképezését célzó kutatások is. A bevándorlók utódainak termékenysége szintén nagyobb figyelmet kapott, különösen a jelenkori népvándorlás megindulását követően, gyermekvállalási jellemzőikkel azonban alig-alig foglalkoztak. E tanulmány hat európai országra (Egyesült Királyság, Franciaország, Németország, Belgium, Svédország és Spanyolország) vonatkozóan elemzi a bevándorlók leszármazottainak gyermekvállalási szokásait, így lehetővé válik az Európa különböző területein élő kisebbségek termékenységének összevetése, a hasonlóságok és az eltérések megállapítása. A kutatáshoz kijelöltek régi és új fogadó országokat egyaránt, így a migráció eltérő kezelése is tetten érhető.

Az elemzés fő célja a magas születésszámú országokból érkezett bevándorlók leszármazottainak termékenységi vizsgálata. A szerzők kimondottan azt vizsgálták, hogy a második generációs bevándorlók (a ténylegesen bevándoroltak utódai) gyermekvállalási jellemzői mennyiben hasonlítanak szüleikére, milyen és mekkora hatással vannak rájuk a későbbiekben a kibocsátó ország termékenységi jellemzői, illetve a fogadó ország lakosságának demográfiai viszonyai.

A vonatkozó szakirodalom főbb megállapításai szerint a termékenységi jellemzőket és a gyermekvállalás

ütemét komolyan befolyásolhatják a kibocsátó országban domináns családminták, ugyanakkor a befogadó ország lakosságának termékenységi értékei is hatással lehetnek az előbb említett tényezőkre. Az bizonyítottnak tűnik, hogy a magas termékenyséű országokból az alacsony születésszámot produkáló országokba érkezők hajlamosak „megtartani” az odahaza tapasztalt magas termékenységet, és a befogadó ország lakosságához képest több gyermeket vállalnak.

A tanulmány sorra veszi a bevándorlók és leszármazottaik termékenységét alakító tényezőket is. Ezek közé sorolhatjuk többek között az adott ország társadalmi közegét, amely gazdasági és/vagy kulturális asszimilációhoz vezethet, az etnikai kisebbséget, a kulturális jellemzőket, a családi kapcsolatok erősségét és intenzitását, az oktatási és munkavállalási tényezőket egyaránt. A szerzők külön kiemelik az egyes jóléti juttatásokat, amelyek komolyan hatnak a családok gyermekvállalási terveire, emellett pedig felhívják a figyelmet a társadalmi nemek közti egyenlőség szerepének fontosságára.

A tanulmányhoz különböző adatforrásokat, felméréseket és regisztereket használtak fel a 2000-es évek elejétől egészen az évtized végéig bezárólag. Az egyes adatvételi minták mérete között jelentős eltérések vannak, valamint az azokba bekerült nők életkorára vetített termékenységet sem egységesítve vizsgálták az összes országra vonatkozóan. A szerzők azonban fel is hívják az olvasó figyelmét az ebből eredő esetleges pontatlanságokra, illetve általánosságban jelentik ki, hogy a mintavételes survey-k – kis mértékben – túl-, illetve alábecsülhetik a tényleges adatokat. Ez a tény azonban nem csökkenti az adatok használhatóságát, ugyanis jelen esetben a fő cél a népesség adott csoportjaira (bevándorlók) jellemző termékenységi minták elemzése és összehasonlítása volt, nem pedig pontos számsorok meghatározása.

A vizsgálati eredmények alapján elmondható, hogy az elemzésbe bevont országok két csoportba oszthatók: megállapíthatunk korai (Egyesült Királyság, Franciaország, Belgium) és késői (Németország, Svédország, Spanyolország) gyermekvállalási jellemzőkkel rendelkező államokat. A bevándorlók termékenységét illetően a következőket jegyzi meg a tanulmány. Az Egyesült Királyságban élő pakisztáni és bangladesi bevándorlók és a Törökországból érkezők között sokkal magasabb az első gyermek születésének valószínűsége, mint más népcsoportok esetében. E mögött a szerzők a magas születésszámú kibocsátó ország családmintáját vélik felfedezni. Ez az attitűd az említett népcsoportok esetében a második gyermek vállalása esetén is fennáll. A harmadik gyermek születésének esélye szintén maga-

sabb az Egyesült Királyságban élő pakisztániak, bangladesiek és indiaiak között, mint az őslakos brit lakosság körében tapasztalható.

A szerzők konklúzióként megállapítják, hogy a különböző bevándorló és bevándorolt népcsoportok közül sokan az adott befogadó ország lakosságához hasonló termékenységet mutatnak. A második gyermek vállalását illetően csak a pakisztáni és bangladesi nők esetében mérhető az első gyermek vállalásához képest emelkedés, ugyanakkor az Egyesült Királyságban, Franciaországban és Belgiumban a legtöbb, etnikai kisebbséghez tartozó nőnek sokkal magasabb a termékenysége, mint a többségi társadalomhoz tartozó nőké. A tanulmány a nők képzettségét is igyekezett figyelembe venni, ez azonban csak kis mértékben módosította az eredményeket, ugyanakkor az etnikai csoportok közti főbb különbségek ebben az esetben is láthatóak maradtak.

A cikk zárszavaként a szerzők meggyőződésüket fejezik ki a különböző szülési-születési minták és családformák együttélésének lehetőségét illetően, ami megfelelő támogatás esetén elősegítheti a bevándorló és bevándorolt kisebbségek sikeres társadalmi és munkaerő-piaci integrációját is.

TÁRGYSZAVAK: bevándorlók, termékenység, születési rend, integráció, asszimiláció, európai országok, nemzetközi összehasonlítás

HORVÁTH BALÁZS

78/2017

Gyermektelenség és termékenység a nők és a férfiak közti képzettségi egyenlő(tlen)ség szerint Ausztriában, Bulgáriában és Franciaországban

Beata Osiewalska: Childlessness and Fertility by Couples' Educational (In)Equality in Austria, Bulgaria and France *Demographic Research*, 2017. augusztus 15. 325–362. p. DOI: [10.4054/DemRes.2017.37.12](https://doi.org/10.4054/DemRes.2017.37.12)

Az iskolai végzettség és a reprodukciós magatartás között meglévő összefüggés a területen végzett kutatásoknak köszönhetően egyértelműen kimutatható, azonban a téma továbbra is ellentmondásokkal teli. A demográfiai átmenet előtt álló népességek esetében pozitív kapcsolat figyelhető meg a végzettség és a gyermekek száma között, miközben a fejlettebb társadalmakban a kettő közti viszony meglehetősen változatos és nemtől függő. A képzettségi szint reprodukciós magatartásra gyakorolt negatív hatása a német, a norvég, a bolgár, az osztrák és a lengyel nők esetében is szembetűnő. Ugyanakkor az oktatás pozitív hatása

is beazonosítható az első vagy a következő gyermek vállalásakor a norvég, finn és francia minták alapján. A férfiak esetében leggyakrabban pozitív a termékenység és a végzettség közti összefüggés; ezt a svéd, francia, norvég és finn elemzések is bebizonyították.

A szakirodalom szerint a képzettségnek a nők termékenységére tett negatív és a férfiakéra tett pozitív hatása közti ellentmondás mögött a két nem eltérő viszonyrendszere áll a végzettséget és a gyermektelenséget illetően. Az alacsony iskolai végzettségű férfiak körében magas a gyermektelenség kockázata, ez a tényező pedig pozitív hatással van a férfiak termékenységének és képzettségének viszonyára. A kölcsönösség viszont csak a gyermektelen férfiaknál pozitív (minél képzetlenebb egy férfi, annál nagyobb valószínűséggel lesz gyermeke), a már gyermekeseknél elhanyagolható. Másrészt a képzettségi szint negatív hatása is megfigyelhető a gyermektelen férfiak gyermekvállalásának valószínűségére.

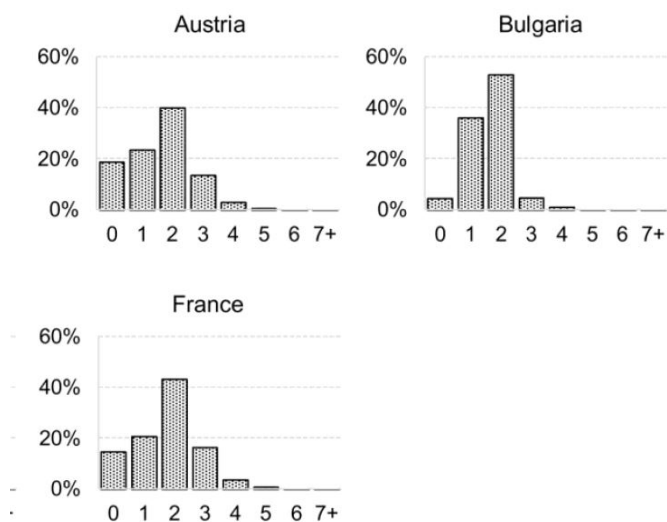
Az eddigi vizsgálatok nagy része a képzettségi szint és a termékenység közti összefüggés meghatározásának problémájával foglalkozott, és leginkább vagy csak a nőkre, vagy csak a férfiakra koncentrált. A szakirodalom napjainkban is meglévő komoly hiányossága a termékenységre vonatkozó, a párok szemszögéből történő komplex elemzés. Erre különösen azért van szükség, mert a modern társadalmakban a gyermekvállalást illetően a pár két tagja együtt hozza meg a döntést, egymás szempontjainak figyelembevételével, akár kompromisszumok révén is. A párokra vonatkozó egyéni jellemzők mellett a különböző társadalmi-gazdasági mutatók is jelentős mértékben befolyásolhatják a reprodukciós magatartást.

A tanulmány célja az egyes európai népcsoportok termékenységének vizsgálata a párok képzettségi szintjének figyelembevétele mellett. Továbbá annak meghatározása, hogy a nemek közti képzettségbeli egyenlőség vagy egyenlőtlenség mennyiben befolyásolja az esetleges gyermektelenséget és a vállalt gyermekek számát.

Az elemzésben a Generációk és társadalmi nemek felmérés (GGs – Generations and Gender Survey) adataival dolgoztak, de a válaszadók közül csak az együtt élő párok és a 24 évnél idősebbek kerültek be a vizsgálat mintájába. Változóként a született gyermekek számát jelölték meg, amelynek országok szerinti bontását a 24–45 év közötti nőkre vonatkozóan az 1. ábra mutatja.¹ A vizsgált országokban a kétgyermekes családok a leggyakoribbak, míg Ausztriában a legmagasabb a gyer-

¹ Az osztrák felmérés csak a 18 és 45 év közti nőket vette figyelembe, míg a bolgár és a francia a 45–79 év közti korosztályokat is. Éppen ezért a szerző az országok közti összevetés relevanciájának megőrzése érdekében csak a 45 évesnél fiatalabb nőket számolt.

mektelen párok aránya (19%), ezt követi Franciaország (15%), majd Bulgária (5%). Utóbbiban a legalacsonyabb a kettőnél több gyermekes családok számaránya (6%), ezzel szemben Franciaországban és Ausztriában sokkal gyakoribbak a többgyermekes családok (21% és 18%). A párok képzettségi szintjét is összevetve, az azonos képzettségű nő-férfi kapcsolatok mondhatók általánosnak, a bolgár párok 73%-a, az osztrákok 66%-a és a franciák 55%-a él ilyen kapcsolatban.

1. ábra: A született gyermekek száma szerinti megoszlás az egyes országokban
 Forrás: a szerző saját számításai a GGS mintája alapján.

Az eredmények alapján megállapítható, hogy a párok képzettségi szintje jelentős hatást gyakorol a női vagy férfi partner reprodukciós magatartására, ezen keresztül – az adott helyzettől függően – csökkentve vagy növelve a gyermektelenség valószínűségét és a születendő gyermekek átlagos számát.

A kutatás kimutatta a párok képzettségi szintjének a termékenységre gyakorolt negatív hatását, különösen Ausztria és Bulgária esetében. A magasabb iskolai végzettségű párok nagyobb valószínűséggel maradnak gyermektelenek, illetve kevesebb gyermeket is nevelnek fel, mint közepes vagy alacsonyabb végzettségű társaik. Egyúttal kiemelendő a gyermekvállalás üteme is, amely komoly befolyásoló tényező lehet. Ennek alapján Ausztriában és Bulgáriában csökkenés várható a nők teljes termékenységi arányszámát illetően. Franciaországban a magasán képzett párok egyértelműen később vállalnak gyermeket, azonban ezt a „késést” utólag igyekeznek pótolni. Összességében az alacsony képzettségű párok esetén a legmagasabb a termékenység.

A párok reprodukciós magatartását illetően a nő magasabb iskolai végzettsége egyértelműen negatívan befolyásolja a termékenységet Bulgáriában és Ausztriában, míg Franciaországban ennek nincs jelentős hatása.

Azoknak a pároknak a jellemzői, amelyeknél a férfi magasabb iskolai végzettségű, nem térnek el jelentős mértékben az azonos végzettségű párokéitól. Azonban míg Franciaországban ezek a párok elhalasztják a gyermekvállalást vagy egyáltalán nem vállalnak gyermeket, addig Ausztriában e pároknál nagyobb az esély a családbővítésre.

A tanulmány végső megállapítása szerint megkérdőjelezhető a párok termékenysége, illetve a nők és férfiak (egymáshoz viszonyított) iskolai végzettsége közti összefüggés, amely azonban rendkívüli mértékben függ az adott helyzettől. Ausztriában és Bulgáriában a párok képzettsége nagymértékben befolyásolja a termékenységet, ugyanakkor Franciaországban a különböző végzettségű párok termékenysége közti csekély eltérésekre magyarázatot adhat a jól működő gyermekgondozó- és iskolarendszer, kiegészülve a nemek közti egyenlőség megfelelő szintjével. A fenti tényezők csökkenthetik a nők gyermekvállalási terheit, segítenek a pároknak leküzdeni az esetleges akadályokat, és növelik a termékenységet az eltérő végzettségű párok esetében is.

TÁRGYSZAVAK: termékenység, gyermekvállalás, párkapcsolat, iskolai végzettség, társadalmi-gazdasági státusz, Generation and Gender Survey, nemzetközi összehasonlítás

HORVÁTH BALÁZS

79/2017

Különbözik-e a világ országaiban a férfiak termékenysége a nőkéitől?

Bruno Schoumaker: La fécondité des hommes dans le monde: différente de celle des femmes?

Population & Sociétés, 2017. október, 548. sz. 1–4. p.

URL: https://www.ined.fr/fichier/s_rubrique/26956/548.population.societes.octobre.2017.fecondite.hommes.monde.fr.pdf

A termékenységet általában a születések számának a termékeny korban lévő nők számával történő osztása eredményeként, az egy nőre jutó átlagos gyermekszámmal határozzák meg. Ugyanezt a férfiak szempontjából vizsgálva a szerző az egy férfira jutó gyermekek átlagos számát határozza meg a világ legtöbb országára, és a tanulmányban magyarázatot ad arra is, hogy a férfiak és nők termékenysége között miért lehet jelentős különbség. Míg a női termékenység különféle személyes és társadalmi vonatkozásai többnyire jól dokumentáltak, a férfi termékenységre vonatkozó információk kevésbé ismertek, különösen a fejlődő országokban. A férfiak reprodukciós magatartásának jellemzőivel általában nem

foglalkoznak, sőt sokszor azt feltételezik, hogy az többnyire hasonló a nőkéhez. Újabban azonban egyre több demográfiai és egészségügyi adatgyűjtés programja tartalmaz a férfi termékenységre vonatkozó kérdéseket is. Ezek és más források – nyilvántartások, népszámlálások – alapján sikerült a férfi termékenységre vonatkozó képet kapni 146 országra, és bizonyítani, hogy az többnyire erősen különbözik a nőkéétől.

Míg az egy nőre jutó átlagos gyermekszám országtól függően 1 és 8 közé esik, a férfiak termékenysége sokkal szélesebb skálán változik. Az európai országokban a férfiak gyermekszáma átlagosan 1 és 2 között van, hasonlóan a nőkéhez. Különösen alacsony Dél- és Kelet-Európa országaiban, 1,2 körüli értékekkel, Nyugat-Európában viszont 1,7 és 2,1 között változik, hasonlóan Észak-Amerikához, Ausztráliához és Új-Zélandhoz. A különbségek nagyobbak Ázsiában, ahol például a férfitermékenység mutatója 1,2 körüli Japánban és Dél-Koreában, sőt még alacsonyabb a Perzsa-öböl egyes országaiban (Katarban például 1 alatt van), amelyekben különösen magas a bevándorolt férfiak száma. Ázsia más országaiban viszont magasabb értékeket találunk, az egy férfira jutó gyermekszám Pakisztánban 5, Afganisztánban 7. Latin-Amerikában a férfitermékenység általában alacsonyabb, mint Ázsiában, de jelentős eltérésekkel, például 2 alatt van több országban (Kuba, Chile, Costa Rica), de lehet 5 fölötti is (Haiti). A férfitermékenység számai a szub-szaharai afrikai országokban messze kiemelkednek, átlagosan több mint 8,5 gyermekről beszélhetünk az itt található 41 ország felében, már ahonnan van adatunk, és 10 gyermek/férfi a mutató értéke az országok negyedében. A legmagasabb értékek Nigerben (13,6), Dél-Szudánban (13,5), valamint a Száhel-övezet más országaiban figyelhetők meg, míg a kontinens országai közül mindössze négy olyat találunk, amelyekben az egy férfira jutó átlagos gyermekszám 6 alatt van (Dél-Afrika, Botswana, Lesotho és Namíbia).

A legtöbb nyugati országban a termékenység általában alacsony, és a férfiaké többnyire 0,1-del alacsonyabb, mint a nőké. Ugyanakkor a világ sok más országában, ahol a termékenységi átmenet még folyamatban van, a férfiak termékenysége sokkal magasabb a nőkéénél. A különbség kiemelkedően nagy a szub-szaharai országokban, amelyekben nagy a korkülönbség a házastársak között, illetve elterjedt a többnejűség. Szenegálban és Gambiában például életük termékeny szakaszának végén a férfiaknak kétszer annyi gyermekük van, mint a nőknek. A férfiaknak minden országban a nőkéénél magasabb korban, sőt néha egészen idős korokban születnek gyermekeik. Valójában részben ezek a korkülönbségek magyarázzák a férfiak és nők termékenysége közötti különbségeket. Szenegálban például a

férfiaknak gyakran még 50 éves kor felett is születnek gyermekeik, az apák átlagos életkora gyermekeik születésekor 44 év, 14-gyel több, mint az anyáké. A szub-szaharai régió kivételével ezek a különbségek kisebbek, de a férfitermékenység mindenütt későbbi, mint a női. A vizsgálatban szereplő 146 országot véve, az apák átlagos életkora gyermekeik születésekor 33,6 év, míg a nőké a szüléskor átlag 28 év.

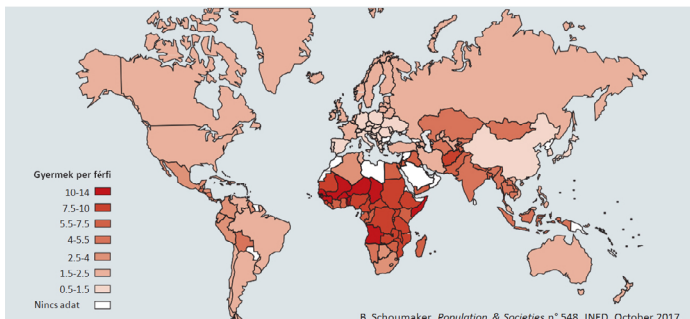
Egyes országok visszatekintő adatai azt mutatják, hogy míg az átmenet időszakában magasabb a férfitermékenység, azt követően gyorsan csökken, és közeledik a nőkéhez, vagyis általában a déli féltekén a férfiak termékenységének változása gyorsabb, mint a nőké. Ghanában például 1980 és 2010 között az egy férfira jutó gyermekek száma 12-ről 7-re csökkent, és ez – elsősorban 35 év fölött – az apaság átlagos életkorának jelentős csökkenésével járt együtt. A női termékenység is csökkent, de kevésbé erőteljesen. A két nem termékenységének és a gyermekvállalások időzítésének fokozatos konvergenciája azonban nem jelenti azt, hogy a termékenységet meghatározó tényezők azonosak lennének a két nem esetében. Görögországban például a legkevésbé iskolázott férfiak termékenysége a legalacsonyabb, a nőknél viszont éppen ellentétes a helyzet. A férfiaknál a foglalkoztatás erősen pozitív hatást gyakorol a termékenységre, míg a nőknél ez a hatás elhanyagolható.

Mindenesetre megállapítható, hogy a női termékenység vizsgálatának kizárólagossága sok tekintetben korlátozó hatású, a férfitermékenységre vonatkozóan meglévő adatok jobb elemzésével és új adatok gyűjtésével a további kutatások új szempontokhoz jutnának.

A férfitermékenység méréséhez két fő adatforrás áll rendelkezésre. A családi állapot nyilvántartás alapján készült statisztikákat a kor szerinti férfitermékenységi arányszámok kiszámítására használják, amelyeket az ENSZ demográfiai évkönyveiben közzé is tesznek. Ezek az adatok mintegy nyolcvan ország esetében hozzáférhetőek, többnyire a nyugati világ országaira és egyes fejlődő országokra vonatkozóan, bár messze nem hibátlanok, ugyanis az apa kora a születések 15–20%-ánál ismeretlen, illetve sok esetben csak a házas termékenységet tartalmazzák. Gyakran kell kiigazításokat végezni, vagyis az így kapott termékenységi adatok megbízhatósága viszonylagos.

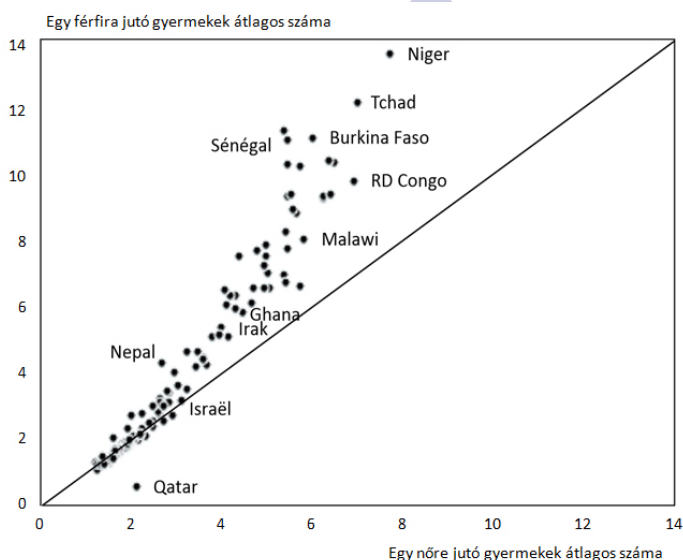
A demográfiai adatgyűjtések szintén hasznosak a férfitermékenység becsléséhez, különösen a fejlődő országokban, amelyekben a nyilvántartások hiányosak. A háztartásban élő gyermekekről és vér szerinti apjukról így gyűjtött adatok lehetőséget adnak a férfiak kor szerinti termékenységének becslésére. Ilyen eljárást használnak Afrika, Ázsia és Latin-Amerika közel hetven országában, amelyekben demográfiai és egészségügyi, illetve

több mutatóra vonatkozó felvételeket hajtanak végre. További országokban végeznek ilyen számításokat a népszámlálások adatai alapján. Összességében tehát a férfitermékenységre vonatkozó információk 146 országból állnak rendelkezésre, amelyek csaknem felében felvételek és népszámlálások adatain alapulnak.

1. ábra: Férfitermékenység a világ 146 országában, 2010 körül
 Forrás: *United Nations Demographic Yearbook 2015*, valamint a szerző saját számításai az országok nemzetközi programok szerinti adatgyűjtései (DHS, MICS), illetve Kína esetében becslések alapján.

Hogyan lehetséges, hogy ugyanazon az országon belül a férfiak teljes termékenységi aránya akár 12 vagy 13 is lehet, míg a nőké csak 6 körül van? Ez az „anomália” azzal van összefüggésben, hogy a nők sokkal többet vannak akkor, amikor gyermekük születik, mint a férfiak. Ennek két fő oka van: először, amikor a népesség növekszik, minden szülési kohorsz népesebb az előzőnél. Másodszor, kevesebb férfi éli túl az apává válás átlagos életkorát, mint nő az átlagos szülési életkort, mivel az apasági életkor és a férfi halandóság is magasabb.

2. ábra: A férfiak és nők termékenységének összehasonlítása a világ 146 országában, 2010 körül
 Forrás: Az ENSZ demográfiai évkönyve és a szerző saját számításai demográfiai felvételek, népszámlálások és Kínára vonatkozó becslések alapján.

A nyugati országokban, ahol a házastársak közti különbség kisebb és némileg több termékeny korban lévő férfi van, mint nő, a férfiak termékenysége kicsivel alacsonyabb, mint a nőké. Ahol a nemek aránya a nemzetközi vándorlás, a nemek halandóságának jelentős különbségei vagy a fiúgyermek iránti preferencia következtében erősen eltolódik, nagyobb a termékenység nemek szerinti különbsége. Így például Katarban a reprodukív korú férfiak száma jóval meghaladja a nőké, a férfi munkaerő tömeges bevándorlása miatt. Ez rámutat a férfitermékenység mérésének korlátaira a magas mobilitást mutató országok esetében. Egy adott országban regisztrált születések arányszámai általában nem veszik figyelembe a más országban született gyermekeket, így valószínűleg alulbecslik az országban jelenlévő férfiak tényleges termékenységét.

TÁRGYSZAVAK: női termékenység, férfi termékenység, szülők közti különbség, többnejűség, nemzetközi összehasonlítás

RÓZSA GÁBOR

80/2017 Kisgyermek- és csecsemőhalálozások ikrek és egyes születésű gyermekek körében 1995 és 2014 között, harminc szub-szaharai országban

Christiaan W. S. Monden – Jeroen Smits: Mortality among Twins and Singletons in Sub-Saharan Africa Between 1995 and 2014: a Pooled Analysis of Data from 90 Demographic and Health Surveys in 30 Countries
Lancet Glob Health, 2017. 5. sz. 673–679. p.
 DOI: [10.1016/S2214-109X\(17\)30197-3](https://doi.org/10.1016/S2214-109X(17)30197-3)

A cikk alapvetően 1995 és 2014 között publikált, a szub-szaharai országokra vonatkozó Demográfiai és egészségügyi felvétel (DHS) jelentésekből készült.¹ A szerzők harminc országból származó, összesen kilencven jelentést vizsgáltak meg.² A kutatásokban több mint 1,6 millió egyes születésre, illetve közel 57 ezer ikerszületésre vonatkozó adatot hasonlítottak össze.

¹ DHS-programok: <https://dhsprogram.com>, <https://dhsprogram.com/What-We-Do/Survey-Types/DHS.cfm>

A Demographic and Health Survey (DHS) több mint harminc afrikai országban készül. A jelentések alapján a nagyszabású háztartáskutatások adják, melyek az államok lakosságának egészségügyi helyzetét mutatják be különböző szempontok alapján (például anyák és gyermekek egészségi állapota, halálozási mutatók, táplálkozás stb.).

² A vizsgálatban részt vett országok: Benin, Burkina Faso, Burundi, Kamerun, Csád, Comore-szigetek, Elefántcsontpart, Etiópia, Gabon, Ghána, Guinea, Kenya, Kongói Demokratikus Köztársaság, Kongói Köztársaság, Lesotho, Libéria, Malawi, Mali, Mozambik, Namíbia, Niger, Nigéria, Ruanda, Sierra Leone, Szenegál, Tanzánia, Togo, Uganda, Zambia és Zimbabwe.

A tanulmány az iker- és az egyes születésű gyermekek 5 év alatti, illetve csecsemőhalálzási adatait hasonlítja össze. Az említett régió rendelkezik a világon a legmagasabb arányokkal a csecsemő-, valamint az 5 év alatti gyermekhalálzásokat illetően, azonban ezek értékei csökkentek az elmúlt évtizedekben. A cikk ugyanakkor rámutat arra is, hogy az átlagosan csökkenő gyermekhalálzások mellett az ikrek halálzási aránya kevésbé mérséklődik, mint az egyes gyermekeké.

A szub-szaharai országok rendelkeznek a legmagasabb ikerszületési aránnyal, ezer születésre 18 ikerszületés esik, ugyanez Európában, Észak-Amerikában és a Közel-Keleten 8 és 16 között van. Ismeretes, hogy az ikerterhességek több kockázattal, illetve veszéllyel járnak, mint a normál terhességek. Nagyobb az esélye a koraszülésnek és a kis testsúllyal születésnek. Az 5 éven aluli gyermek- és csecsemőhalálzás kétszer-ötször gyakoribb az ikrek körében, mint azokban az országokban, amelyek a legkisebb halálzási arányokkal rendelkeznek.

A szub-szaharai országok környezeti adottságai alapvetően megnehezítik az újszülött ikergyermekek helyzetét, hiszen ezekben az országokban igen magas a gyermekhalálzási arány, ezen túl nem biztosított a támogató családpolitikai környezet sem (például születéskor nyújtott támogatások). Mindezek mellett az öt éven aluli gyermekek, valamint az ikrek száma az elkövetkező évtizedekben akár 20%-kal is nőhet. A régió egyes területein és országaiban az 5 éven aluli ikrek halálzási rátája különösen magas volt (1000 élve születésre 200–400 halálzás).

Az ikerszületések az anyák szempontjából is kifejezetten veszélyesek, kiváltképpen abban az esetben, amikor nem érhetők el a megfelelő, várandóssággal kapcsolatos vagy speciális vizsgálatok. Ezen elmaradások legkomolyabb következménye az anyai halálzások magas száma. Az ENSZ 2030-ra vonatkozó fenntartható fejlődési céljai között megjelenik ugyan a csecsemőkori és az 5 éven aluli gyermekeket érintő halálzások csökkentése, azonban nem említik az ikerszületések problematikáját, amit komoly hiányosságként könyvelnek el a szerzők.

1990 és 2015 között a régióra vonatkozó, becslésen alapuló ENSZ-adatok szerint az 5 éven aluli gyermekhalálzások száma 54%-kal csökkent, azonban arról itt nincsenek ismeretek, hogy ez milyen mértékben érintette az ikreket. A kiválasztott államokban történik az 5 éven aluli gyermekhalálzások 83%-a a régiót tekintve.

Az 1995 és 2014 között vizsgált minta 1 685 110 gyermeket, köztük 56 597 ikret tartalmazott. 190 642 gyermek halt meg 5 éves kora előtt, köztük 16 399 ikergyermek. A cikkben bemutatott egyik táblázat szerint a

vizsgált időszakban csökkenés volt tapasztalható mind az egyes, mind pedig az ikergyermekek halandóságát illetően. Az egyes gyermekek esetében az 5 év alatti halandósága 51%-kal csökkent, mégpedig 128,6-ról 63,5-re ezer élve születésből. (Ez igen hasonló a teljes szub-szaharai térségre vonatkozó, fenti ENSZ-becsléshez.) Az ikrek körében a halandóság ugyanebben a korcsoportban ezer élve születésből 327,7-ről 213,0-ra, vagyis jóval kisebb mértékben, mindössze 35%-kal csökkent. Az ikrek és az egyes gyermekek halálzási rátájának aránya 2,5-ről 3,4-re, vagyis egyharmadával nőtt. Jelentős különbség van az egyes gyermekek és az ikergyermekek halálzási időpontjai tekintetében is, ugyanis a csecsemőhalandóság és az egy éves kor alatti halálzás az ikrek körében jelentősebb mértékű. Az 5 év alatti gyermekek halálzásának 10,7%-át teszik ki az ikerhalálzások, míg ez az arány az újszülöttek halálzásában 15,1% a régióban. Az ENSZ adatai ugyanitt 2,9 millióra becsülik az 5 éven aluli gyermekek halálzásának számát 2015-ben, amiből 315 ezer volt az elhunyt ikergyermek.

Az ikerszületések az első gyermekszületés alkalmával ritkábbak, míg a többedik alkalommal egyre gyakoribbá válnak, kevésbé fordulnak elő az anya fiatal életkora (12–19 év) esetén és gyakrabban, amikor az anya már betöltötte a 30. életévét. Ezek a megállapítások egyébként a fejlettebb országok tekintetében is helytállóak. Ezen felül az ikrek nagyobb százalékban jönnek a világra felügyelt, kórházi körülmények között és kapnak orvosi segítséget, mint az egyes gyermekek. Emellett az ikrek 35,6%-a születik kisebb súllyal, mint az egyes gyermekek. Ugyanakkor a tanulmány szerzői is említik a „súlyparadoxont”, vagyis azt, hogy a kis súllyal születő ikergyermekek halálzási mutatói kedvezőbbek a kis súllyal született egyes gyermekekéhez képest.

A tanulmány szerzői felvázolták, hogy a felhasználható adatok ugyanakkor több esetben megtévesztőek, a DHS jelentések többnyire csupán az élve születések számára fókuszálnak, nem jelölik külön, hogy iker vagy egyes születés történt-e. Például ikerpárok esetében, ahol az egyik testvér halva születik, az élve született másikat már egyes születésként jegyzik le.

Ezután a cikk szerzői általános ajánlásokat fogalmaznak meg, melyek csökkenthetik a régióban az ikerhalálzások számát.

- Szükség lenne az egészségügyi ellátásba való bekapcsolódásra a terhesség egész ideje alatt, valamint azt követően is. Ez nagyban csökkentené az ikerterhességgel járó magasabb kockázatot. A szerzők példaként említik, hogy az ikreket váró nők gyakran nincsenek is tisztában azzal, hogy nem egyes terhességük van.

- Ezen felül kiemelten fontos lenne az egészségügyi dolgozók megfelelő tudása, tekintettel az ikrek specifikus helyzetére.
- Harmadik szempontként vetették fel, hogy az ikrek esetében a születést követő időszakban is magas a halálozás kockázata. Erre is nagyobb figyelmet kellene fordítani tehát.

Végül a szerzők megállapítják, hogy amennyiben a közeljövőben nem fordítanak több figyelmet az ikerterhességekre, beleértve az édesanyák egészségügyi helyzetét is, komoly romlás várható az ikergyermekek halálozása tekintetében.

TÁRGYSZAVAK: csecsemőhalandóság, gyermekhalandóság, egyes szülés, ikerszülés, trendvizsgálat, Demográfiai és egészségügyi felvétel (DHS), ENSZ, szub-szaharai országok

PÁRI ANDRÁS

81/2017

A két-gyermek politika harminc éves tapasztalatai egy kínai megyében

Yu Qin – Fei Wang: Too Early or Too Late: What We Learned from the 30-Year Two-Child Policy Experiment in Yicheng, China?

Demographic Research, 2017. 30. sz. 929–956. p.

URL: <https://www.demographic-research.org/volumes/vol37/30/37-30.pdf>

DOI: 10.4054/DemRes.2017.37.30

Az öregedés növekvő kihívásai országok sorát készítik arra, hogy olyan népesedéspolitikát folytassanak, amelyben emelkedő tendenciát mutatnak az élve születési arányok. Kína, mint a világ legnépesebb országa, 2016. január 1-jén változtatott a 35 éven át tartó egy-gyermek politikáján, megengedve a házaspároknak, hogy két gyermekük lehessen. Egy 2015. évi kínai kutatás úgy becsülte, ha bevezetik az új szabályt, akkor a teljes termékenységi arányszám 0,5-del nőhet, ami évente hatmillió többletszületést eredményezhet. Egy másik becslés szerint az első évben az előbbi arányszám 3,0-ra emelkedhet, húszmillió fővel megnövelve az élve szülöttek számát.

E tanulmány Jicseng megye termékenységi tapasztalatát mutatja be, mivel ott 1985 óta megengedték a második gyermek megszületését is. A közép-kínai Sanhszi tartományban fekvő megyét kísérleti terepnek tekintették, hogy vizsgálhassák a két-gyermek politika következményeit. A kutatásban elemezték Jicseng megye demográfiai jellemzőit mind a kísérlet megkezdése előtt, mind utána, és összehasonlították a tartó-

mány más megyéinek paramétereivel. Mivel a termékenységet számos tényező befolyásolja, ők csak az új politika hatására koncentráltak.

A tanulmány szerzői a szintetikus összehasonlítás (synthetic control approach) módszerét alkalmazva arra jutottak, hogy Jicsengben a helyi termékenységi rátákra igen jó becsléseket lehet adni. A környező megyék születési aránya súlyozott átlagának felhasználásával kiválasztották a kontroll megyéket, amelyek a legjobban tükrözték a vizsgált megye születési jellemzőit a két-gyermek politika kísérlete előtt. Jicseng nyers születési arányát összehasonlították a „szintetikus Jicseng” adataival. Azt találták, hogy az 1985 és 1990 közötti időszakban nem volt szignifikáns különbség az érintett tartomány más megyéi és körzetei termékenységi adatai között. Ennek az lehetett az oka, hogy a két-gyermek politika és az egy-gyermekre korlátozó népesedéspolitika nem kapott kellő hangsúlyt sem Jicsengben, sem a szomszédos megyékben. A hatás csak később jelentkezett, a 2000. és a 2010. évi népszámlálás szerint a nyers élve születési arány Jicsengben 2,35-tel, illetve 1,97-tel volt magasabb, mint a „szintetikus Jicsengben”. Ez azt jelenti, hogy az ezer lakosra jutó élve születési rátát tekintve a két-gyermek politikát megvalósító megyében csak 2 élve születéssel volt több, mint a csak egy-gyermek világrahozatalát engedélyezett megyékben.

Kína az ország gyors népességyarapodásának lassítására 1980-ban kezdte megvalósítani a születéskorlátozást, aminek bevezetése különösen a falusi területekben okozott nem kevés gondot, mivel ez a falusi munkaerő lényeges csökkenéséhez vezet, és mérsékli a családi gazdaságokban a mezőgazdasági termelésben részt vevők számát. A kínai családokban a fiúknak hagyományosan nagyobb az értékük, mint a lányoknak. Ők maradnak otthon (a lányok elköltöznek férjük családjához) és tartják el idős szüleiket, nagyszüleiket. A nyolcvanas évek közepétől azoknak a falun élő pároknak, amelyeknek első gyermeke lány volt, fokozatosan engedélyezték a második gyermek megszületését is, ha elegendő idő telt el a két gyermek születése között. Azt is javasolták a pároknak, hogy házasodjanak később, és várjanak éveket a második gyermekük megszületésére.

Jicseng megye kiválasztása nem volt véletlenszerű. Az egyik okot abban találjuk meg, hogy a megye hagyományosan falusias szerkezetű, a lakosság több mint 90%-a falvakban él. A vasúti elérhetősége adta a második szempontot. Harmadrészt a megyei vezetők üdvözlötték a lehetőséget, és támogatták a kísérleti program megvalósítását.

A két-gyermek politika a következőket jelentette:

1. Minden párt arra ösztönöztek, hogy halasszák későbbre a házasságukat, és legyen kevesebb gyermekük.

2. A páronként egy gyermek megoldást erőteljesen hangsúlyozták.
3. A falusi egy-gyermekes pároknak pénzügyi támogatást adtak, és elsőbbséget élveztek az oktatási és egészségügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférésben.
4. Az állami alkalmazottaknak és a városban lakó pároknak csak egy gyermek megszületését engedélyezték, bizonyos kivételeket meghagyva. A falusi pároknak ahhoz, hogy két gyermekük lehessen, a következő követelményeket kell teljesíteniük:
 - a) Három évvel el kell halasztaniuk a házasságkötést a törvényes korhatár (férfiaknál 22, nőknél 20 éves kor) utánra.
 - b) A feleség szülje meg első gyermekét 24 éves, a másodikat 30 éves korában (a két gyermek születési ideje közötti különbséget 2007-ben 6-ról 4 évre szállították le). A feleség kérvényezze a második gyermek megszületéséhez szükséges engedélyt, és várjon a döntésre.
 - c) A pár használjon hatékony fogamzásgátló módszereket, és a második gyermek megszületése után a feleség sterilizáltassa magát.

A harmadik gyermek esetleges megszületése szigorú pénzügyi és fegyelmi szankciók kiszabásával jár. Jicsengben a kísérlet első évtizedében a második gyermekek több mint fele engedély beszerzése nélkül született (megszegték a halasztott házasságkötési kritériumot, nem vártak elég időt a két gyermek megszületése között). Az engedély nélkül megszületettek aránya jelentősen esett 1995 után, és csaknem eltűnt 2010-ben. Az ország más kísérleti megyéi közül Jicseng adta a legtöbb tapasztalatot, mert a többinek nagyon speciális jellemzői voltak (például a legfejletlenebb régióhoz tartozás, magashegységi fekvés, nemzetiségiek magas aránya).

A tanulmány szerzői Sanhszi tartomány mind a 116 megyéjére vonatkozóan felhasználták az 1949 és 1990 közötti időszak nyers születési és halálozási adatait. A két-gyermek politika hosszú távú hatásainak kiszámításához minden megyéről összegyűjtötték a 2000. és a 2010. évi népszámlálás adatait is. A kor (0–14, 15–59, 60–x) és a nem szerinti adatok szintén a megfigyelés alapját szolgáltatták. A falusi népesség aránya, az egy főre jutó GDP, az egy főre jutó falusi jövedelem, az ezer főre jutó általános, illetve középiskolák száma és az ezer főre jutó kórházak száma szintén a vizsgálat tárgyát képezte. Ahol megyei szintű adatok nem álltak rendelkezésre, ott a tartományi adatokból becsülték meg.

A számítások elvégzésére számos módszert alkalmaztak: véletlenszerűen ellenőrzött próbák, kvázi-kísérleti modellek, regresszió kontroll, különbség a különbségben, legközelebbi szomszéd analízis, regressziós diszkontinuitás.

A vizsgálati eredmények azt mutatják, hogy a „szintetikus Jicsengnek” alacsonyabb volt a halandósági rátája, több volt a kórháza és alacsonyabb a falusi népesség aránya. A fentiekből az következik, hogy a kontrollcsoportba tartozók urbanizáltabbak voltak, egészségesebben éltek, és alacsonyabb születési arány jellemezte őket. Jicsengben és a kontrollcsoportban az élve születési arány csökkenő trendet mutatott 1985 előtt, ami az új népesedéspolitikával és a szocio-ökonómiai fejlődéssel magyarázható. 1985 után a trend mindkét területen emelkedővé vált, majd 1990 után 2010-ig csökkenés jellemezte a születési eseményeket. 2010-re a kontrollcsoportban 10 alá esett az ezer főre jutó élve születések száma, míg Jicsengben 12 fő körül alakult. A kontrollcsoportban két évtized (1990-től 2010-ig) alatt a születések visszaesése meredekebb volt, mint Jicsengben.

A tanulmány fő következtetése, hogy ami Jicsengben három évtized alatt történt, az nem különbözhet nagyon attól, ami most a két-gyermek politika országossá tétele után várható. Jicseng kedvező helyzete nem vonzott tömegeket, mert 1985 és 1990 között 2% alatti volt a megye vándorlási nyeresége.

Az a 2014. évi becslés, amely szerint a két-gyermek politika bevezetése esetén négy év alatt további 97 millió újszülöttel kell számolni (ezer lakosonként 18 élve születés) nem állja meg a helyét, mert jelen tanulmány minden vizsgálata azt mutatja, hogy az új népesedéspolitikai sem rövid, sem hosszú távon nem hoz drasztikus népességyarapodást.

TÁRGYSZAVAK: családpolitika, születéskorlátozás, gyermekszám, népességszám, népszámlálás, születési arány, halálzási arány, Kína

HAJNAL BÉLA

82/2017

A családformák sokszínűségének kihívásai az európai döntéshozók számára

Daniela Vono de Vilhena – Livia Sz. Oláh: Family Diversity and its Challenges for Policy Makers in Europe. Evidence and Recommendations from the FP7 Project Families and Societies

Population Europe. Discussion Paper. 2017. 5. sz. 1–22. p. URL: http://population-europe.eu/sites/default/files/famsoc_discussionpaper5_final_web_1.pdf

A tanulmány az Európai Unió 7. Kutatási és Technológiafejlesztési Keretprogramja (FP7) égisze alatt végrehajtott, Család és Társadalom elnevezésű projekt eredményeinek bemutatásán keresztül szemlélteti, milyen kihívásokat generál a társadalmi döntéshozók számára a családformák változatossága, sokszínűsége. A projekt 2013 februárjától 2017 januárjáig tartott, 15 európai országból delegált 25 egyetem és kutatóintézet részvételével. A kutatásnak négy fő célkitűzése volt:

- a család mint egység egyre több és komplexebb formájának vizsgálata,
- a változás gyerekekre, nőkre, férfiakra gyakorolt hatásának feltérképezése,
- annak felmérése, hogyan reagál a politika az újonnan megjelent családformákra és az általuk hozott változásokra,
- prognosztizálni a folyamatban lévő átalakulás lehetséges útjait, és megoldási javaslatot kidolgozni a politikai döntéshozók számára.

Az utóbbi ötven évben a hagyományos családmódel alapjaiban megváltozott. A hatvanas évekig tartott a „család aranykora”, amikor a magas születési és házasságkötési számhoz még alacsony válásszám tartozott. Napjainkban a család alatt az együttélés számos változatát értik. Házasság vagy együtt élő párok gyerekekkel vagy gyerekek nélkül, egyedülálló szülők, azonos nemű párok, hogy néhányat említsünk a sok közül. De nemcsak a családformák változtak, hanem az egyének életciklusai is. Eltérő, hogy mikor költöznek el otthonról, mikor házasodnak, mikor vállalnak gyereket. A kutatók hangsúlyozzák, hogy a családi struktúrák e változására mind a jogi, mind a politikai környezetnek reflektálnia kell, befogadó mechanizmusok kialakítására van égetően szükség, hiszen sok országban még mindig nem ismerik el például az azonos neműek együttélését. Mindemellett a társadalom és a politika legnagyobb kihívása, hogy a sebezhető családokat (egyedülálló szülők, sokgyerekes családok) támogassák, csökkentsék kiszolgáltatottságukat.

A család struktúrájának változásához hasonlóan az idők folyamán a nemi szerepek is jelentősen megváltoztak. A tradicionális családmódel, ahol a férfi a kenyérkereső, átment a kétkeresős családmódelbe, ahol mindkét fél keresettel rendelkezik, ezzel együtt pedig felosztják a gyereknevelési és a háztartási feladatokat is. Azonban az is elmondható – vélik a kutatók –, hogy a nemi szerepek változása aszimmetriát mutat. A nők munkaerőpiacon való részvétele sokkal nagyobb mértékben növekedett, mint amennyire a férfiak kiveszik a részüket a háztartási munkákból vagy a gyereknevelésből. Emiatt a nők gyakran szembesülnek a

„kettős teher” vagy „második műszak” problémájával. Az egyensúly megteremtésének egyik alapfeltétele a nemek közötti egyenlőség megalapozása politikai és jogi eszközökkel. A rugalmas munkaidő, a fizetett szabadság, a megfelelő munkakörnyezet elengedhetetlen feltétele az egyensúly megteremtésének – olvasható a tanulmányban.

A kutatás több dimenzió mentén vizsgálta a család struktúrájának változását. A fentiekén túl ilyen vizsgálati szempont volt a felnőttkorba való átmenet, a gyermektelenség, a családtámogatási rendszer, a válás és a válás hatása a gyermek életére, a generációs kihívások, a bevándorlók magatartása.

A generációs kihívások háttérében a társadalom elöregedése okozta probléma áll, amely egész Európára kiterjed. Az Eurostat adatai szerint a 65 év felettiek aránya Írországban 12,6%, míg Németországban és Olaszországban eléri a 21%-ot. Továbbszámítások alapján sajnos a helyzet csak romlani fog, az arány elérheti akár a 28%-ot is. A kutatás rámutat arra, hogy a régi családi kapcsolatok továbbra is fontos értéket képviselnek, amely értékek segítségével nagy hangsúlyt kell fektetni az idősek, idős szülők gondozására.

A Család és Társadalom elnevezésű projekt hatalmas adatmennyiséget gyűjtött össze, adatbázisai részletes információkat tartalmaznak a gyermekgondozásra, a családtámogatási rendszerekre, a házasságra és válásra, az élettársi kapcsolatra, a regisztrált partnerkapcsolatra, az anyavédelemre, a szülési szabadságra, valamint az asszisztált reprodukció eszközeire vonatkozó jogi szabályozások tartalmáról. Ezek egyike, a PER FAR (Population Europe Resource Finder and Archive – www.perfar.eu), óriási segítséget nyújt a kutatók, szakértők, újságírók számára, kulcsfontosságú grafikonokat és táblázatokat tartalmaz 16 országra vonatkozóan, az ötvenes évekig visszamenően, amelyeket többnyire az adott ország statisztikai hivatalai állítottak össze.

Konklúzióként a négy évet átölelő részletes kutatás kiemeli, hogy a gazdasági, szociális és jogi biztonság alapvető fontosságú a családok és az egyének számára. A modern európai családpolitikának olyan intézkedések koherens kombinációjának kell lennie, amely anyagi, intézményi és jogi támogatást tud nyújtani az összes eddig létező és a majdan kialakuló új szerkezetű családok számára.

TÁRGYSZAVAK: családformák, családpolitika, házasság, válás, gyermekek, támogatási rendszerek, jogi szabályozás, nemzetközi összehasonlítás, Európai Unió

KÁLMÁN RITA

83/2017

A középfokú oktatás egészségügyi haszna a serdülők és a fiatal felnőttek körében. Nemzetközi elemzés 186 alacsony, közepes és magas jövedelmű országban 1990 és 2013 között

Russell M. Viner – Dougal S. Hargreaves – Joseph Ward – Chris Bonell – Ali H. Mokdad – George Patton: *The Health Benefits of Secondary Education in Adolescents and Young Adults. An International Analysis in 186 Low-, Middle- and High-Income Countries from 1990 to 2013 SSM – Population Health*, 2017. december. 162–171. p. DOI: [10.1016/j.ssmph.2016.12.004](https://doi.org/10.1016/j.ssmph.2016.12.004)

Az oktatás az egészség és az emberi tőke egyik legmeghatározóbb tényezője (Commission on Social Determinants of Health, 2008). A magasabb képzés és a jobb egészség és jólét közti kapcsolat az életút folyamán a nagyon eltérő társadalmi-gazdasági, kulturális és politikai körülmények között is fennmarad, az idő múlásától függetlenül. A magasabb iskolai végzettségűek hosszabb ideig élnek, kevesebb egészségügyi problémával és hátránnyal küzdenek mind a gazdag, mind a szegény országokban, továbbá bizonyíték van arra is, hogy az oktatás és az egészség közti kapcsolat idővel erősödik a magas jövedelmű országokban. Az oktatásnak több generációra kiterjedő előnyei vannak, például 1970 óta a nők magasabb végzettségének tulajdonítható a gyermekhalálozási arányban bekövetkezett globális javulásnak legalább a fele. A mindenkire kiterjedő alapfokú oktatás ezért is az egyik legfontosabb az ENSZ Millenniumi Fejlesztési Céljai között.

A középfokú oktatás egészségre gyakorolt előnyös hatásait kevesen tanulmányozták. E tanulmány az első szisztematikus nemzetközi elemzés a középfokú oktatásban való részvétel serdülőkorra és fiatal felnőttek körére kifejtett hatásairól. A szerzők országspecifikus elemzéseket végeztek hosszmetzeti összefüggések vizsgálatára, összehasonlítva az elmúlt 23 évre vonatkozóan a középfokú oktatás átlagidőtartamait az általános iskolai végzettséggel, az ENSZ Fenntartható Fejlesztési Céljainak kiemelt fontosságú eredményeivel, a serdülők termékenységevel, a HIV előfordulásaival és a mindennemű halálozással a 15–24 évesek körében.

Feltételezték, hogy egy adott országban a középfokú oktatásban eltöltött hosszabb idő összefügg az ország jobb egészségügyi eredményeivel, hozzáadódik az általános iskolai végzettség előnyeihez és meghaladja azokat, és a gazdasági fejlettség után a legfontosabb befolyással rendelkezik. Ezeket a hipotéziseket különböző modelleken tanulmányozták minden vizsgált egészségügyi eredményre vonatkozóan, és a modellekből származó adatokat tényellentétes becslések kiszámítására hasz-

nálták, meghatározva a középfokú oktatásban eltöltött hosszabb idő várható hozzájárulását az egyes egészségügyi eredményekhez világrégió és az ország jövedelemszintje szerint.

A kutatók a következőket állapították meg: alapfokú oktatástól és GDP-től függetlenül, a középfokú oktatás minden további éve 8,4%-kal csökkentette a serdülőkorú termékenységi arányszámot vegyes, és 14,6%-kal az inverz-valószínűség modellekben. A középfokú oktatásban eltöltött minden további év a 15–19 éves nők esetén 16,9%-kal, a 20–24 éves nők esetén 14,8%-kal, a 15–19 éves férfiak esetén 11,4%-kal és a 20–24 éves férfiak esetén 8,8%-kal csökkentette a halálozási arányt. A fiatal férfiak és nők körében a középfokú oktatás minden további évéhez 24,5%-os, illetve 43,1%-os csökkenés társult a HIV előfordulási arányát illetően.

Függetlenül az alapfokú oktatás fejlődésétől, a nemzeti vagyon és a népesség növekedésétől, erős és következetes bizonyítékot találtak arra, hogy a középfokú oktatásban az elmúlt három évtizedben az országok szintjén történt előrelépés a fiatakorúak termékenységi arányának, mortalitásának és HIV előfordulási gyakoriságának jelentős csökkenésével járt együtt. A középfokú oktatáshoz társuló egészségügyi előnyök nagyobbak voltak, mint az alapfokú oktatáshoz kapcsolódóak, és a fiatal nők körében voltak a legnagyobbak. A nők esetén minden további, középiskolában töltött év nagymértékben csökkentette a fiatakorú termékenységi arányt, a mortalitást és a HIV előfordulási gyakoriságát. A fiatal férfiak esetében a halálozás és a HIV gyakoriságának csökkenése kisebb mértékű, de szintén igen jelentős volt. A középfokú oktatás egészségügyi előnyei leginkább az alacsony jövedelmű országokban, különösen Dél-Ázsia és a szub-szaharai Afrika országokban voltak szembeszökőek.

A kutatás eredményei kiegészítik az egyénszintű bizonyítékokat, amelyek szerint az oktatás a népesség egészségi állapotának javítására szolgáló lehetséges eszköz. A középfokú oktatásba történő befektetések jelentős egészségügyi hatással vannak a lakosság legtermékenyebb szegmensei és a következő generáció szülei számára, és ezek hasonló vagy nagyobb egészségügyi előnyökkel járnak, mint az általános iskolai végzettségből származóak.

A szerzők szerint, a középfokú oktatás potenciálisan olyan társadalmi „oltóanyagot” jelenthet, amely többszörös egészségügyi haszonnal jár az alacsony és közepes jövedelmű országokban.

TÁRGYSZAVAK: serdülőkorúak, fiatal felnőttek, középfokú oktatás, serdülőkorú termékenységi arányszám, egészségügy, halálozási arányszám, GDP, HIV

84/2017

Ausztria és Bécs vallási és demográfiai forgatókönyvei, 2016–2046

Anne Goujon – Sandra Jurasszovich – Michaela Potančoková: Demographie und Religion in Österreich. Szenarien 2016 bis 2046

ÖIF-Forschungsbericht. Vienna, 2017. augusztus, Institute of Demography – Österreichische Akademie der Wissenschaften – Österreichischer Integrationsfonds. 1–104. p. URL: <https://www.integrationsfonds.at/publikationen/forschungsberichte/forschungsbericht-demographie-und-religion>

A 2001. évi ausztriai népszámlálás adatai szerint a római katolikus vallásúak számaránya a teljes népességben mintegy 75% volt, a legutóbbi, 2011. évi népszámlálási adatok szerint számuk 5,16 millió fő, a lakosság 64%-a. A 2001 és 2016 közötti időszakban 12%-ról 17%-ra nőtt a felekezeten kívüliek számaránya. Ausztria lakosságának 2%-a egyéb vallásfelekezethez tartozik, ezen belül mintegy tizenötezer a zsidó vallásúak száma. A muszlimok 2001. évi ausztriai számaránya mintegy 4% volt, 2016-ban (hétszáz ezer fővel) 8%.¹ Négyezer az ortodoxok száma, arányuk 2%-ról mintegy 5%-ra nőtt. Több mint háromezer az evangélikusok száma az országban, ez alig változott 2001 óta.

Bécsben 2001 és 2016 között a római katolikusok számaránya csökkent (49%-ról 35%-ra), viszont nőtt az ortodoxoké (6%-ról 10%-ra), a muszlimoké (8%-ról 14%-ra) és a felekezeten kívülieké (26%-ról 30%-ra). Ugyanebben az időszakban a protestánsoké és a fel nem sorolt egyéb vallásokhoz tartozóké 1-1 százalékponttal csökkent. (A felekezetek 2001. évi megoszlásának forrása a népszámlálás, a 2016. évi arányok becslés eredményei.)

A szerzők a felekezetek szerinti összetétel 2046-ig terjedő előreszámításában négy forgatókönyvet határoztak meg. Elemzik a felekezet szerinti csoportok várható korösszetételét is, a 2016. évi országos alapváltozattal összehasonlítva:

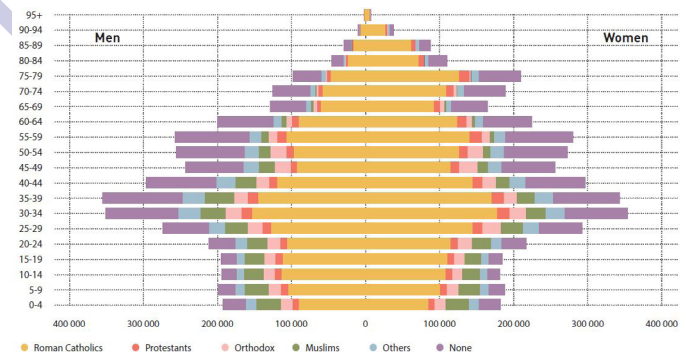
- A katolikusok 2016. évi (64%-os) aránya 2046-ban mintegy 45%-ra csökken az európai bevándorlás (Europäische Mobilität) változatban, a népesség 2046. évi számában a felekezeten kívülieké közel 25%-ra, a muszlim vallásúaké 14%-ra nő.
- A második (Diversität) forgatókönyv a nem európai térségből (főként a Közel-Keletről) érkező bevándorlók növekvő részesedését feltételezi, eszerint a kato-

likusok 45, a felekezeten kívüliek 24%-os számaránya várható 2046-ban, a muszlimoké 17%-ra nőhet.

- A katolikusok 50%-nál kisebb és a felekezeten kívüliek mintegy 28%-os számaránya várható 2046-ban a csoportok termékenységi rátáját és a vallási mobilitást (Fertilität, religiöse Mobilität) modellező számítási változatban, és a 2046. évi számarány a muszlimok csoportjában csak 12%-ra nőhet.
- A közel-keleti és afrikai bevándorlás nagyobb intenzitása esetén a muszlimok 2046-os ausztriai számaránya akár 24%-ig nőhet, különösen Bécs vallási összetétele változna, ott a muszlimok részesedése csaknem 20%-ra nőne.

A 2005 és 2015 közötti időszak népesedési mutatósorozata alapozta meg az európai és a nem európai országok (kialakult) bevándorlási trendjeinek 2046-ig terjedő kivetítését. A tanulmány a fontosabb demográfiai mutatósorozatokat német és angol nyelven² elemzi, az angol rész tartalmazza a forgatókönyvek részletes eredményeit, diagramokkal, táblázatokkal.

Bécs 2001-es népszámlálási eredményei alapján a korfa felekezetek szerinti összetétele alapozta meg a 2016-ra vonatkozó becsléseket, valamint (a négy forgatókönyvben) az adatsorok előreszámítását 2046-ra.

1. ábra: Bécs lakosságának összetétele nemek, korcsoportok és felekezetek szerint, 2001*

*A nemek, a korcsoportok és a felekezetek adatainak forrása a 2001. évi ausztriai népszámlálás.

A 2011-es ausztriai népszámlálás eredményei tájékoztatnak a fontosabb bevándorlási kategóriák felekezeti összetételéről; ezekre alapozva számították a 2016., majd a 2046. évi becsült számarányokat.

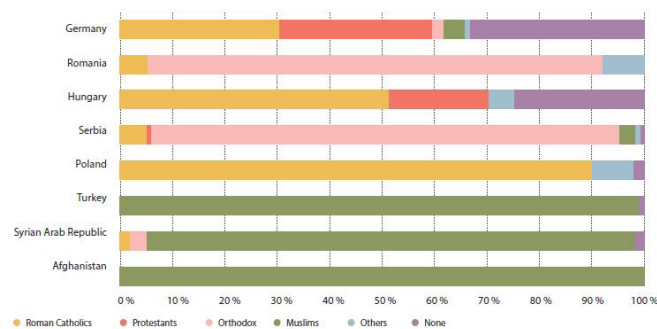
Kettős céllal végezték a népesség előreszámításait felekezeti összetétel szerint:

² Forrás: Anne Goujon – Sandra Jurasszovich – Michaela Potančoková: *Religious Denominations in Vienna & Austria: Baseline Study for 2016 – Scenarios until 2046*. Vienna, 2017, Vienna Institute of Demography, Austrian Academy of Sciences. 29–104. p.

¹ A muszlimok egy csoportot képeznek, nincs ausztriai adat a szunniták és a síták megkülönböztetésére.

- Ausztria és Bécs 2016. évi lakosságának felekezetek szerinti összetétele az előreszámítások alapváltozata a legfrissebb felmért demográfiai adatok elemzésével;
- A felekezetek 2046. évi részesedésének becslései, a termékenységi, bevándorlási, valamint felekezetek közötti mobilitási forgatókönyvek.

A tanulmány történelmi visszatekintése kiemeli a 2016-ig terjedő évtizedek tartós tendenciáit. Ilyen folyamat a lakosság szekularizálódása, ami csökkentette a római katolikus vallásúak számarányát is. Tartós trend a nem katolikus vallásúak növekvő számaránya, ez a balkáni és nem európai országokból Ausztriába bevándorlók megtartott (iszlám és ortodox) hitével függ össze. A módszertani jegyzetek tartalmazzák a népesség népmozgalmi, valamint felekezet szerinti adatainak forrásait, a mintavétel kereteit, a felmért trendek 2046-ig terjedő előreszámításának feltételezéseit.

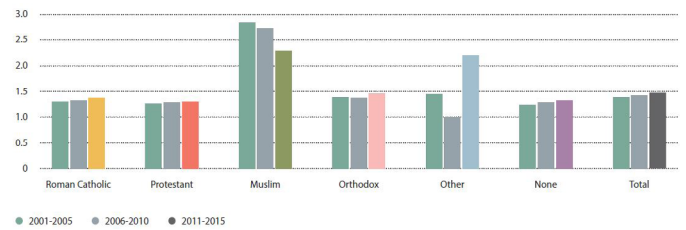
2. ábra: Az Ausztriába bevándorlók összetétele származási hely és felekezetek* szerint, 2011

* A származási hely és a felekezeti adatok forrásai a 2011. évi ausztriai népszámlálás és nemzetközi adatbázisok. A származási helyek: Németország, Románia, Magyarország, Szerbia, Lengyelország, Törökország, Szíria, Afganisztán.

A felekezet szerinti számítási tényezők:

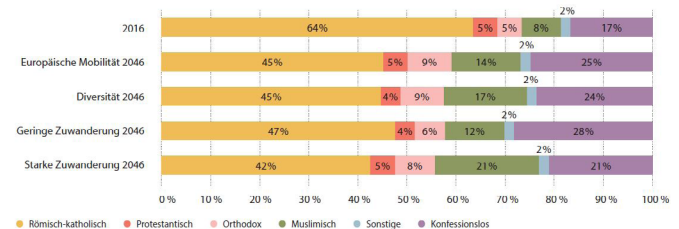
- a 2046-ig Ausztriába bevándorlók száma, demográfiai és vallási összetétele,
- a prognózis szerinti családnagyságok a csoportokban, különösen a nők vallása és a termékenységi rátájuk összefüggése,
- a felekezeten kívüliek arányának várható alakulása a mintákban.

A szerzők a 2001 és 2015. közötti időszak ausztriai népmozgalmi mutatói alapján összehasonlították a nők teljes termékenységi rátáját felekezetek szerint, és erre alapozva becsülték a vizsgált forgatókönyvek várható családnagyságait a nők korcsoportjainak megfelelő tényezőkkel.

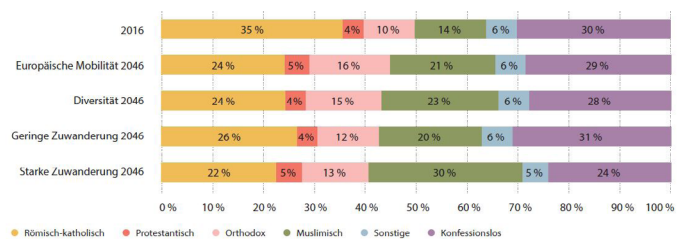
3. ábra: A nők teljes termékenységi rátája Ausztriában felekezetek és időszakok szerint, 2001–2015., a megszületett gyermekek száma

A 4. ábra Ausztria, az 5. ábra Bécs lakosságának 2016. évi becsült és a 2046. évre előreszámított felekezetek szerinti megoszlását hasonlítja össze a négy forgatókönyv³ eredményeivel az említett hat csoport szerint. A tanulmány ismerteti az előreszámítás négy forgatókönyvének mutatósorozatát és fontosabb számítási tényezőit, azok feltételezéseit.

4. ábra: Ausztria lakosságának összetétele a vizsgált forgatókönyvekben felekezetek szerint, 2016*, 2046

*A felekezetek 2016. évi megoszlása becslés eredménye.

5. ábra: Bécs lakosságának összetétele a vizsgált forgatókönyvekben felekezetek szerint, 2016*, 2046

* A felekezetek 2016. évi megoszlása becslés eredménye.

TÁRGYSZAVAK: vallásfelekezetek, szekularizáció, termékenységi mutatók, korösszetétel, népesség előreszámítás, szcenáriók, bevándorlás forgatókönyvei, Ausztria, Bécs

NÁDUDVARI ZOLTÁN

³ Az előreszámítás négy forgatókönyve a 2. és a 3. ábrán: európai országok bevándorlói, növekvő vallási sokféleség, mérsékelt ütemű bevándorlás, megnövekedett ütemű bevándorlás.

85/2017

A brazil népesség öregedésének pénzügyi kihívásai

Alfredo Cuevas – Izabela Karpowicz – Carlos Mulas-Granados – Mauricio Soto: Fiscal Challenges of Population Aging in Brazil

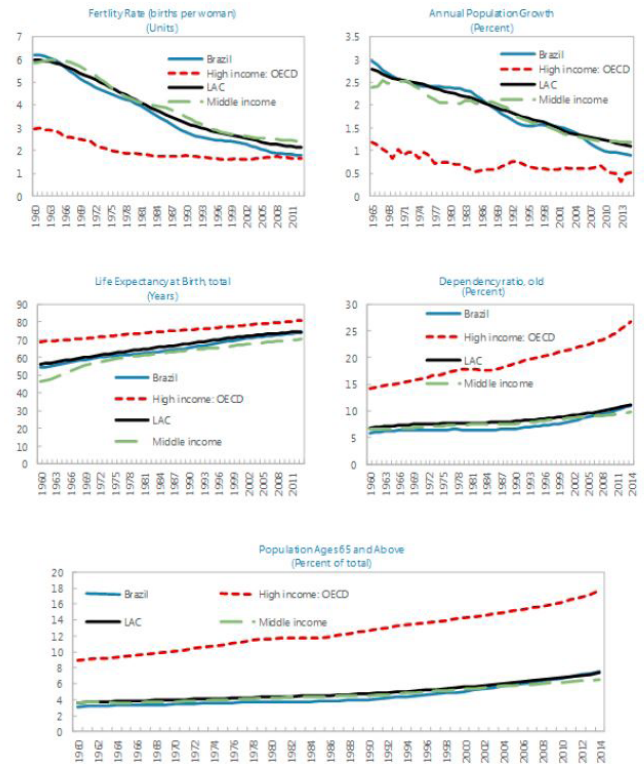
IMF Working Paper, WP/17/99, 2017. március. 1–28. p.
URL: http://www.einnews.com/pr_news/378048395/fiscal-challenges-of-population-aging-in-brazil

Brazília népessége öregszik. Brazíliában és általában Latin-Amerikában a termékenységi arányok csökkenése és a várható élettartam növekedése a demográfiai változások meghatározó elemei, a népesség növekedésének lassulását és az időskorú népesség arányának emelkedését okozva. Az utóbbi fél évszázad során a brazil termékenységi ráta felére csökkent, és jelenleg a fejlettebb országok szintjén áll. A népesség éves növekedése jelentősen visszaesett. Ugyanekkor a jövedelmek növekedése, az újraelosztási politika és az egészségügyi reformok eredményeként a várható élettartam növekszik, ami növeli az eltartottsági arányt. A 65 évesek és idősebbek jelenleg a teljes népesség 7,5%-át teszik ki, ami 2 százalékponttal több, mint egy évtizeddel korábban.

A felsorolt demográfiai trendek várhatóan hosszabb távon folytatódni fognak, vagyis tovább fog növekedni az időskorúak eltartottsági aránya. A csökkenő termékenység következtében Brazília népessége az évszázad közepére fogyni kezd. Az ENSZ előreszámításai szerint 2050-ig az időskorú népesség eltartottsági aránya – a 65 évesek és idősebbek számának aránya a 15 és 64 év közöttiekéhez viszonyítva – közel lesz a 37%-hoz Brazíliában, ami a század végére magasabb lesz, mint a fejlettebb gazdaságú országokban. Brazília statisztikai intézetének (IBGE) előreszámítása hasonló trendet prognosztizál 2050-ig, az időskorúak eltartottsági arányát 36%-osra kalkulálva.

Az öregedő népesség hamarosan pénzügyi kihívásokat okoz az ország számára, mégpedig jóval 2050 előtt. Más országoktól eltérően, ahol a népesedési egyensúly felborulása nehezebb időkben várható, a brazil nyugdíjrendszer már most deficitese, ez a Brazil Államkincstár adatai szerint 2016-ban elérheti a GDP 3,2%-át, ami egyfelől a magas kiadások, másfelől a gazdasági válság okozta csökkenő járulékbefizetések következménye. A korrall összefüggő kiadások (öregességi és egyéb nyugellátások, egészségügyi kiadások) már a következő évtized során a pénzügyi fenntarthatósággal össze nem egyeztethető szintet fognak elérni.

E kiadások már 2015-ben az összes közkiadás felét, a GDP 16%-át tették ki, és sürgős reformok nélkül 2025-re elérhetik a GDP 21%-át, 2050-ig pedig 40%-át, mivel az időskorúak népességen belüli aránya akkorra a jelenlegihez képest megháromszorozódik.

Source: World Development Indicators, The World Bank.

1. ábra: Demográfiai mutatók, 1960–2014

Forrás: Világbank. A világ országainak fejlettségi mutatói: termékenységi arány (születés/nő); évenkénti népességnövekedés (százalék); születéskor várható élettartam (össznépességre); Időskorúak eltartottsági rátája (százalék); 65 éves és idősebb népesség aránya az össznépességhez (százalék).

A grafikonokon szereplő ország(csoport)ok: Brazília; magas GDP-jű OECD országok; latin-amerikai országok; közepes GDP-jű országok.

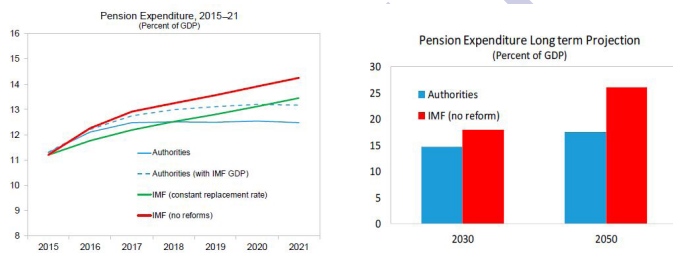
Az elmúlt időszak reformjai átmenetileg mérsékeltek a nyugdíjrendszer deficitjét, de a korrall összefüggő állami kiadások terén ismét sürgős teendők jelentkeznek. Az 1998-as nyugdíjreform korlátozottan befolyásolta a hiányt, majd 2003-ban a jogosultságokat érintő változtatásokat vezettek be a kötelező nyugdíjrendszerben. 2012-ben olyan járulékfizetési rendszert hoztak létre, amelyben csökkent a magasabb jövedelműek kötelező befizetése, fokozatosan teret adva a magánnyugdíjnak, mégpedig viszonylag mérsékelt átlépési költségekkel. Az IMF 2012-es előrejelzése pozitívnak jövedőlte a reform makrogazdasági hatásait. E reformok mégis elégtelennek bizonyultak, nem kompenzálva kellő mértékben a nyugdíjkiadások további növekedését. Az egészségügy terén a legutóbbi időkig kevés figyelmet

fordítottak a hatékonyságra és a takarékoság szempontjaira, bár a kiadások az utóbbi néhány évtized során jelentősen emelkedtek, és mind a lefedettség, mind az egészségügyi eredmények tekintetében csökkent a lemaradás a fejlettebb világ országaihoz képest.

A tanulmány több opciót vizsgál részletesebben a reformokkal kapcsolatban.

- Nyugdíjügy. A reformoknak a juttatási jogosultságok felülvizsgálatával kombinálva kell megtörténniük, és lehetővé kell tenniük a jövőbeli deficitok korlátozását úgy, hogy a munkavállalással kapcsolatos szándékoknak a lehető legkevésbé ártsanak. A nyugdíjba vonulások későbbre halasztása jelentős költségvetési megtakarításokat generálna, de önmagában ez nem lenne elegendő. A juttatások indexálási eljárásának megváltoztatása és a személyi jövedelemadó alóli mentességek kiiktatása például ugyancsak hasznos intézkedések lehetnek.

- Egészségügy. Brazíliában egyelőre fel nem tárt terület az egészségügyi kiadások korlátok közé szorítása. A fejlett gazdasággal rendelkező országok tapasztalatai révén meg lehet ismerni ezeket a lehetőségeket. E reformok hatását ugyanakkor nehéz előre számszerűen megbecsülni, ugyanis az élettartamok trendjei, a gondozás változó normái, valamint az új technológiák bevezetése új igényeket állítanak fel az egészségügyi rendszerekkel szemben. Mindez alátámasztja az egészségügyi szolgáltatásokkal és használatukkal kapcsolatos hatékony eljárások folyamatos tökéletesítésének szükségességét.

2. ábra: A nyugdíjköltségek a GDP százalékában, 2015–2021
 Forrás: a magánszektor és a közszolgálat kötelező nyugdíjrendszereinek (RGPS és RPPS) jelentései, valamint IMF szakértők becslései.

Az időskorral összefüggő költségvetési programokat sürgősen el kell indítani, de figyelembe véve a fokozatosság elvét.

TÁRGYSZAVAK: népesség öregedése, termékenység, népességfogyás, nyugdíjrendszer, egészségügyi rendszer, költségek, GDP, nemzetközi összehasonlítás, Brazília

RÓZSA GÁBOR

86/2017

A belső vándorlás szintjei és módozatai Európában. Kohorszvizsgálat

Aude Bernard: Levels and Patterns of Internal Migration in Europe: a Cohort Perspective

Population Studies, 2017. 3. sz. 293–311. p.

DOI: [10.1080/00324728.2017.1360932](https://doi.org/10.1080/00324728.2017.1360932)

Európa jelentős eltéréseket mutat a belső migrációt illetően: nagyfokú mobilitást Észak- és Nyugat-Európában, alacsonyabbat a dél- és kelet-európai országokban. A belső vándorlás szintjeinek országhatárokon átvitelő különbözősége azonban továbbra sem egyértelmű, mivel eddig szinte kizárólag keresztmetszeti adatok alapján vizsgálták őket egy adott időszakra vonatkozóan.

Jelen tanulmány kohorsz megközelítést alkalmaz tizennégy európai ország (Anglia, Ausztria, Belgium, Csehország, Dánia, Franciaország, Görögország, Hollandia, Lengyelország, Németország, Olaszország, Spanyolország, Svájc és Svédország) mobilitási adataira a belső vándorlás szintjeinek és módozatainak megértése érdekében. Azt is felfedi, hogy a vándorlási szintkülönbségek főként az ismételt költözés mértékétől függenek, amelyet alátámasztanak a vándorlási életút átlagos hosszát meghatározó, első és utolsó költözés átlagéletkorai közötti különbségek.

Az elemzés hét mutatószámot vizsgál, amelyek a vándorlási kohorsz kulcsfontosságú dimenzióit tárják fel. Ezek közé tartozik a teljes vándorlási arány, a teljes vándorlási eloszlás, az időzítés, az intervallum és a vándorlási növekedési valószínűség, amelyeket az angol longitudinális időskorvizsgálat (English Longitudinal Study on Ageing – ELSA) és az európai egészségügyi, öregezési és nyugdíjazási felmérés (Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe – SHARE) részeként felmért, retrospektív vándorlási életutak alapján vizsgáltak. A tanulmány a korai és középső felnőttkorban történő költözésekre koncentrálna, ezzel kizárva a gyermekkori költözéseket (amelyek minőségileg különböznek a független felnőttekétől), és biztosítva, hogy a vándorlási életutak összehasonlítható hosszúságúak legyenek országtól és születési évtől függetlenül.

Bár a minta 1918 és 1957 között született egyeneket foglal magába, az elemzés elsősorban az 1947 és 1957 között született, legfiatalabb kohorszra (n=14 298) koncentrálna, hogy időszerű képet vázoljon az európai vándorlási mintázatokról.

Ha a tizennégy európai országot a teljes vándorlási arány szerint rangsoroljuk az 1947 és 1957 között születettek alapján, a legmagasabbtól a legalacsonyabbig,

jelentős eltéréseket kapunk. A korai és középső felnőttkori költözések átlagos száma ötnél magasabb Dániában, míg kettőnél alacsonyabb Lengyelországban, Ausztriában, Csehországban és Görögországban. Egyértelmű észak-déli és kelet-nyugati irányú csökkenő tendencia rajzolódik ki: Dánia, Anglia és Svédország magas teljes vándorlási arányszámaival, amelyek dél és kelet fele haladva, Hollandián, Svájcban és Belgiumon keresztül, Olaszországban és Spanyolországban tovább csökkenve, Csehországban és Görögországban igen alacsony szintre süllyednek.

Az országokénti teljes vándorlási eloszlás csökkenő sorrendje arra utal, hogy az északi és a nyugat-európai országok magas teljes vándorlási arányszámai a helyben maradó személyek nagyon alacsony és a gyakori költözők magas arányának (öt vagy több költözés) tulajdoníthatók. Ezzel ellentétben az alacsony mobilitású déli és kelet-európai országok ellentétes mintázatot mutatnak, jelentős a helyben maradók és alacsony a gyakori költözők aránya.

Az eredmények megerősítették, hogy az 1918 és 1957 között születettek egymás után következő kohorszai esetén megmaradt az észak-nyugat–dél-keleti irányú csökkenés a magastól az alacsony mobilitás felé, amely az európai országok közti magatartáskülönbségekre utal. A tanulmány vándorlási mintázatokat vizsgált a vándorlási növekedési valószínűség, a teljes vándorlási eloszlás, a vándorlások közötti intervallum és az időzítés mutatószámai segítségével, és megpróbálta megtalálni e mutatók és a vándorlási szintkülönbségek közötti összefüggéseket. Kiderült, hogy a helyben maradó egyének aránya országonként változik, de az egész életre vonatkozó helyi kötődés csak kis mértékben járul hozzá a vándorlási szintek közti különbségekhez.

A legfontosabb tényező az európai vándorlási különbségek esetén az alkalmak száma, ahányszor a költözők életük során lakóhelyet változtatnak. Dél- és Kelet-Európában a harmadik költözés után 20% alá csökken az újabb költözés valószínűsége, míg egyes észak- és nyugat-európai országokban az újabb költözés valószínűsége körülbelül 50% marad az ötödik, de akár a hatodik költözésig. Az életkori mintázatok elemzése azt mutatta, hogy a vándorlás gyakoriságának különbségei a felnőttkorban történő első és utolsó költözés átlagéletkoraiban bekövetkező variációkhoz kötődnek, amelyek együttesen behatárolják azon évek átlagos számát, amikor a népesség mobilis. A hosszabb átlagos „vándorlástörténettel” rendelkező populációk magasabb vándorlási szinttel rendelkeznek, és fordítva. Az első költözéskori átlagéletkor különösen fontos,

mert a vándorlási életút kezdetét jelöli, és befolyásolja a későbbi költözés valószínűségét.

A vándorlási növekedési valószínűség azt jelzi, hogy a fiatalabb felnőttek nagyobb valószínűséggel költöznek újból, és ennek eredményeképpen magasabb teljes vándorlási arányt érnek el, mint a később költözők.

TÁRGYSZAVAK: belső vándorlás, nemzetközi összehasonlítás, ismételt költözés, teljes vándorlási arányszám, vándorlási növekedési valószínűség, teljes vándorlási eloszlás, kohorszvizsgálat, ELSA, SHARE, Európa

BÁNDI MELISSA

87/2017

A szabályozatlan vándorlás politikai kihívásai Európában

Iraj Roudgar: The Policy Challenge of the Irregular Migration in Europe
Review of Public Administration and Management, 2017. 2. sz. 213. p.

DOI: [10.4172/2315-7844.1000213](https://doi.org/10.4172/2315-7844.1000213)

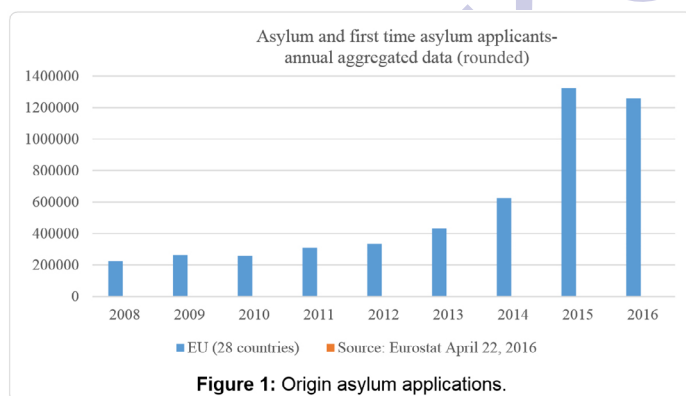
A globalizáció megváltoztatja a hagyományos politikai világtérképet, így a politikai és földrajzi határok is eltűnnek. Emellett egyik következménye világméretben az emberek gyorsuló, határokon átnyúló helyváltoztatása. Az ENSZ adatai szerint az utóbbi 15 évben egyre gyorsult a nemzetközi vándorlásban részt vevők száma, 2015-re elérte a 244 milliót, amelyből mintegy 76 millióan Európában élnek. E jelenség részeként az európai országokba történő szabályozatlan bevándorlás társadalmi-politikai fenyegetettséget is jelent e régió országai számára. Következésképpen az uniós politikai döntéshozók a nyilvánosság és a politika részéről egyre növekvő nyomásnak vannak kitéve az illetéktelen bevándorlók áramlása miatt minden befogadó országban.

Mi fékezheti meg a további beáramlást? Jelenleg ez a legfontosabb kérdés.

Az Iszlám Állam felemelkedése Közel-Keleten és Észak-Afrikában 2014-ben, az arab tavasz nyomán, annak következménye, hogy a demokratizálódási mozgalom kudarcot vallott a régióban. Az iszlamista szélsőséges csoport polgárháborúkat és politikai instabilitást okozott Szíriában, Irakban és Líbiában, valamint a terrorista támadások új formáit világszerte. Emellett a hazájuk elhagyására kényszerülő hatalmas tömegek áradatát indította el, elsősorban az európai államok felé. A közel-keleti és észak-afrikai humanitárius válság e következménye rámutat az EU határellenőrzési poli-

tikájának hiányosságaira. 2016-ban a Frontex (Európai Határ- és Partvédelmi Ügynökség) például arról tájékoztatott, hogy 2015-ben több mint 1,8 millió ember lépte át illegálisan az Európai Unió határait. Ugyanakkor az Európai Politikai Stratégiai Központ azt közölte, hogy 2011 és 2016 között körülbelül 630 ezer bevándorló érte el Olaszországot szabályozatlan körülmények között, a közép-mediterrán útvonalon keresztül. Az Eurostat szerint 2016-ban 1,4 millió ember hagyta el szülőföldjét és próbált eljutni európai országokba.

Az ábrán az EU tagállamaiban és az Európai Szabadkereskedelmi Társulás (EFTA) országaiban évenként első ízben regisztrált menedékkjogi kérelmek száma látható. Az ábra a valamennyi tagállamban benyújtott menedékkjog iránti kérelmek számát tükrözi, de nem egyenlő az egyes országokban tartózkodó menedékkérők számával. Ez azt mutatja, hogy a Közép-Keletet és Észak-Afrikát erőszak és kényszer miatt elhagyó személyek áramlása az európai országok felé évről évre gyorsuló ütemben növekszik. A tömegek vándorlását nemcsak a célországokban remélhető jobb élet lehetősége motiválja, hanem a hazájukban és régiójukban kialakult politikai helyzet, instabilitás, polgárháborúk, vallási üldöztetés jelentős taszító hatása is. Másfelől a potenciális befogadó országok szabadsággal, jóléttel és foglalkoztatással kapcsolatos politikai motivációi és döntései is ösztönzik a bevándorlókat.

1. ábra: Az első ízben menedékkérelmet benyújtók összesített száma, 2008–2016

Forrás: Eurostat, 2016.

Az utóbbi évek során a rendszeres migrációs áramlások exponenciális növekedését lehet tapasztalni, különösen a tengeri és kiemelten a közép- és kelet-mediterrán útvonalakon. Tekintettel a határoknál tapasztalható és az EU-n belüli intézkedésekre, az uniós külső határokon előforduló tömegáramlások fenyegető hatással vannak az EU belső biztonságára.

A vándorláspolitikai intézkedések fontos szerepet játszanak a legális nemzetközi vándorlás feltételeinek és következményeinek meghatározásában. A szabályozatlan vándorlással kapcsolatban azonban az európai országoknak nincs realisztikus politikája, így jelentős reformokra van szükség ezen a téren. Az egyik innovatív megoldás a bevándorlási politika megváltoztatásában például a hatékonyság javítása, a probléma helytelen kezelésének megszüntetése, a jogszabályok és jogalkotási rendszerek egyértelművé tétele az Unióba irányuló további tömeges migráció megfékezése érdekében. Az EU bevándorlási politikájának megfelelően az európai országok közös bevándorlási politikát dolgoznak ki, hogy az EU-ba irányuló legális migráció ellenőrizhető legyen. Ugyanakkor azonban a szabályozatlan bevándorlásra vonatkozóan a tranzitországokkal való együttműködésre nincs közös politika, noha a két fél közötti szorosabb együttműködés fontos lépés lenne a cél felé.

Ezért a Közel-Keletről és Észak-Afrikából történő szabályozatlan bevándorlás továbbra is az egyik legsúlyosabb politikai, kulturális és gazdasági kihívás az európai társadalmak politikai döntéshozói számára. Ez a korábban elképzelhetetlen, új globális zűrzavar új kihívásokat jelent: a keleti politikai események nyugati társadalmakban megnyilvánuló következményeit és fordítva. Ebben a komplex és bizonytalansággal teli helyzetben a politikai döntéshozók olyan új kihívásokkal szembesülnek, amelyek eltérnek a korábbi tapasztalatoktól, és a politikai intézkedések megváltoztatása szükséges, az új globális helyzetnek megfelelően.

TÁRGYSZAVAK: globalizáció, szabályozatlan bevándorlás, vándorláspolitikai, külső határok, Európai Unió

BÁNDI MELISSA